„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком и недељом на целом табаку а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
за 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у злату)
на годину 32 дин., на пола године 16 дин., на четврт године 8 динара.

ЗАСТАВА.

ЛИСТ целокупне српске народне слободоумне странке.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

НЕНАПЛАЋЕНА ПИСМА не примају се.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 164. У Новом Саду у петак 20. октобра 1889. ГОДИНА XXIV.

ЗАХВАЛНОСТ КРАЉУ МИЛАНУ.

У доста важној ствари морамо да замеримо српској скупштини. Не замерамо што нам се мили, јер смо искрени пријатељи скупштинске већине; ми верујемо у свест, у добру намеру, па и у успех те већине.

Али је ово ствар, која се треба у интересу историје одмах да се разбистри. Говор је о адреси скупштине, с којом је скупштина одговорила на престолну беседу. Та је адреса у главноме врло добра. Либерални посланици су испрва замерали тој адреси, али су замерали ономе, чему се не може замерити. А оном чему се требали замерити, нису замерили, па су напослетку и они и већина усвојили ту адресу — једногласно.

Скупштинска адреса се двапут клања бившем краљу Милану и двапут му вели: хвала!

Захваљује му, што се одрекао престола у корист свога сина, и то је заиста похвално. Но адреса захваљује краљу Милану и то, што је земљи дао нов устав.

Цело то место у адреси гласи овако: „Народ ће се с радошћу и захвалношћу сећати и одлуке пређашњег владаоца, Њег. Величанства краља Милана I. којом је у договору с великом народном скупштином дао земљи нов устав, и за тим уступио престо своме насљеднику нашем љубљеном краљу Александру, те тиме спремио бољу будућност српској држави и њеној народној династији.“

Питање је: Треба ли одиста одати захвалност краљу Милану што је дао Србији устав? Ово је важно, историјско питање.

Скупштина рече да треба. Ми одлучно велимо, да не треба.

Да је Србија била неуставна земља, па да је њен краљ дошао те казао: „Народе ево ти устав,“ онда би таком краљу припадала захвалност народа. Но то у Србији није био случај.

Члан 131. старог устава наређивао је, да владар може учинити предлог скупштини да се мења устав, а може то захтевати и скупштина, ако т. ј. две скупштине узастопце то закључе.

Па како је било у Србији? У Србији су две скупштине узастопце закључиле да треба мењати устав и искале за то сазив велике народне скупштине.

Да је било по уставу, и то по оном уставу на који се бивши краљ Милан заклео, он је био дужан још 1882. најдаље 1883. године да сазове велику народну скупштину због промене устава. Но краљ Милан није то учинио онда кад му је то устав налагао, него 6 година доцније.

Шест пуних година пречио је краљ Милан да Србија не добије устава За то време је било у земљи метежа, буне, мртвих глава, гомила емиграната.

И кад већ никако друкче није ишло, онда је краљ Милан дошао и казао: „Ево устава!“

И питамо ми сад: припада ли му захвала за то? Скупштина, да је хтела да рече голу истину, она би морала казати: „Велика је несрећа била по земљу, што се нов устав није донео онда, кад је то требало по закону бити; — ужасна искушења претрпела је Србија, што је доношење устава бивши краљ Милан 6 година неуставно одуговлачио.“

Но узмимо да је било узрока, да то не каже скупштина. Али зашто онда бар није ћутке прешла преко тог питања, него је држала за нужно да нарочито благодари краљу Милану на уставу.

Ствар је у овоме: Неко је био Србији дужан већ од 6 година нов устав, па кад га тек шесте године даде, онда му се то урачунава као да је учинио поклон и захваљује му се.

И опет велимо: такво схватање не стоји. Такво схватање може да постане за будуће јако оружје у рукама оних, који ће доцније покушати да изврну историју и да продаду црно за бело.

У интересу правде и истине били смо дужни да ово кажемо.

Правосуђе у Хрватској.

Од времена на време писала је чивутско-мађарска штампа, како хрватски судови не ваљају, како споро раде итд. Ови прекори, особито неког Verus-а, стоје у толико, у колико је истина, да се поднесци код неких судова врло споро решавају. Но то се не дешава само мађарским реквизицијама, него се та равноправност простире и на оне поднеске, који не морају ићи преводном уреду, као што је то случај са реквизицијама мађарских судова. Овом спором решавању није криво перо водно судбено особље, јер оно може радити колико хоће, па се из заостатка неће извући, — него је томе главни узрок данашња система, која са судовима доиста мађијски поступа.

Свима је познато, да се убрзаном радњом странци уштеде силни трошкови, а осим тога подиже се кредит у земљи, па ипак је чудновато, да влада неће од судова да учини оно, што судови у опште треба да буду.

Али како ће и да учини, кад наш правосудни предстојник ужива, кад може да искаже, да је толико и толико хиљада уштедио, не мареći, што отуда странке па и само судбено особље пати. Ова уштеда бива, дабогме, на рачун нижег чиновништва, јер г. оделни предстојник неће тек допустити, да у његовом оделењу посао запиње ради тога, што нема довољно радне снаге. Како је правосудни предстојник у стању, да из године у годину покаже уштеде, то ћу вам одмах навести.

У Хрватској и Славонији има 9 судбених столова и 65 котарских судова; први су колегијални, а други инокосни судови. Са првима управљају председници, а осим тога има код сваког судбеног стола установљен број саветника. Са котарским судовима управљају котарски судци, којима су додељени пристави, као пероводно особље. — Наш правосудни предстојник у место да код судбених столова сва одређена места попуни саветницима, а код котарских судова судцима, он просто додели кот. судца на службовање судбеном столу, а упражњено место котарског судца попуни приставом, који осим превелике одговорности добије бесплатан наслов: „управитељ котарског суда.“

Према данашњој чиновничкој уредби има око 30 котарских судаца, који су на службовање додељени судбеним столовима, а 15 пристава управљају котарским судовима, двојица државним одветништима, којима у редовним приликама требају судбени саветници да управљају. Осим тога има судбених саветника, који су додељени банском столу, а банско-столних саветника, који су додељени на службовање столу седморице, те нам предстојник на тај начин уштеди до душе на чиновничким платама неколико хиљада форината, али зато трпе странке, које усљед непотпуног броја чиновника, не могу дуго и горко до свога права да дођу. У овој манипулацији најжалоснија је та појава, што се штедња уваћа код најнижег, дневничарског особља, те нема ваљда ни једног суда у земљи, код кога је намештен довољан број дневничарског особља. Ко не зна за овај наш систем, тај ће помислити, та то је свеједно: било код суда 3 или 4 дневничара. Но то није тако. А ево зашто. Кад код суда нема довољан број преписивача, онда ће вам молба бити до душе решена, али можете по неколико месеци чекати, док решење добијете. Какве штетне последице отуда настају, одмах ћу да наведем.

Рецимо, ја данас поднесем молбу да ми се осуда изврши, па пошто сам дознао, да мој дужник хоће из места да сели, то сам с поља на молби написао уобичајено „врло хитно“, ово врло хитно трипут црвеном и плавом оловком подвукао, само да суду упадне у очи да ову молбу ваља одмах да реши. Дотични управитељ судбеног стола или котарског суда, кад прими моју молбу од водитеља „уручбеног записника“, ако је неће сам задржати, додели је известиоцу, пошто је на истој написао „одмах“, т. ј. да се одмах реши. Известилац реши одмах молбу, па пошто је одлуку као решену изнети дао, даде је на преписивање, где се прво у „бројевник“ унесе и онда којем дневничару на преписивање уручи. Ово је знате ред код наших судова! Међутим, као што је обично, да код судова нема довољно преписивачких снага, а како су редовно до подне грађанска рочишта, на којима мора дневничар да води перо, то онда можете мислити, кад ће та молба бити преписана и странци достављена. А деси ли се још, да известилац мора у котар на казнену комисију, а на ову се мора одмах ићи, онда дужник може на тенане у Америку отпутовати а да га глава не заболи.

Ово сам навео у опште, а могао бих набројати вездан случајева, где су странке усљед овог реда оштећене, али то ми није намера, јер се из наведеног може увидити, да за оно неколико хиљада форината што се уштеди на дневничарском особљу, странке трпе штету и осим тога пада кредит у земљу и трпи углед правосуђа.

Крајње би време било, да се овоме на пут стане, па како ће се скорим пред сабор изнети буџет — ако влада по свом обичају не затражи продужење — то написах ово неколико редака у намери, да подсетим посланике, ако не владине, оно бар које опозиционе странке, да приликом буџетске расправе ове недостатке пред сабор изнесу, не би ли се једном правосуђе удесило онако, како би одговарало захтевима уређене државе и како нам се не би Чивучад под именом „Verus“ над правосуђем растресали. Рекох и спасох душу!

Загреб на св. Петку 1889. *γ'β.*

Писмо из Србије.

Београд 17. октобра.

(Гласови из Бугарске. — О доласку немачког цара у Цариград. — Разно.)

Мало по мало па се све оно испуњава, што су пре месец дана из Софије јављали. Принц Кобург није смео да буде у Софији, кад је требало да руски цар у Берлин долази. Русија није захтевала, нит је Кобурга могла приморати, да Софију и Бугарску остави и некамо полази.

Морао је неко друго бити, који је Кобурга саветовао, да се из Софије уклони, док се руски цар у Берлину буде бавио. Још се не зна право, ко је тај био, који

ЛИСТАК.

5. ОКТОБАР.

5. Октобар је за Русију врло важан дан. Тај се дан све од године 1854. сваке године најсвечаније прослави. На тој свечаности учествују понајвише они руски војници и официри, који су се за време кримског рата борили и Севастопољ бранили.

Било је то 1854. год. 5. октобра, кад су савезне државе, као противници Русије и непријатељи Хришћана у турској царевини први пут Севастопољ бомбардовали. Командант руске војске кнез Менчиков није могао, као што је мислио и претпостављао, да потисне непријатељску војску, која се на херзонско полуострво искрцала.

Битка на Алми, где су се Руси 8. септ. 1854. год. јуначки борили, испала је неповољно за Русију. Руска војска била је раштркана, и због недовољних саобраћаја није се могла на једном месту прибрати, да непријатеља дочека и победи. Скоро сви народи удружили су се, да Русију оборе и сломе.

Неуспех на Алми охрабрио је руске противнике, те стадоше помишљати, да се примакну Севастопољу, заузму његову јужну страну и да га опседну.

Да су знали, да је у Севастопољу врло малена посада, да је јужни крај тог важног места неутврђен и готово без обране, могли су своју намеру уз много мање жртава и врло брзо остварити. Али они то нису знали, па бојећи се, да ће их Руси изненадити, отезали су наступање, те тако нису употребили згодну прилику, да брзо дођу до своје мете.

Севастопољ био је са морске стране јако утврђен, а још јаче наоружан. На бедемима и шанчевима било је смештено 533 топа, а на свој осталој обранбеној линији није било више од 174 топа. Руси, чим нису могли да на Алми зауставе непријатеља, видели су да је Севастопољ у опасности.

Да руска војска не претрпи још већи пораз и да Севастопољ не падне, узрок је што су за главне управитеље били назначени врло способни и чувени људи, од којих су се руски непријатељи страшно бојали. Адмирали Нахимов и Корнилов као и инжињер Тотлебен одређени су били, да управљају и рукују судбином Севастопоља, као кључа и важне тачке на југу Русије. Корнилов и Нахимов назначени су као команданти флоте и гарнизона, а Тотлебену је поручено да утврђује јужни брег Севастопоља.

Избор је тај био срећан, јер су ти људи заиста оправдали поверење, које им је дато.

Кнез Менчиков био је главни командант војске.

Одма после битке на Алми наредио је Менчиков адмиралу Корнилову, да потопи на улазу у севастопољски залив неколико лађа, и тако препречи да непријатељска флота у тај залив продре. Обрана вароши и тврђаве Севастопоља поверена је била искључиво морнарима и флоти. Корнилов био је противан такој наредби, те у почетку одуговлачио је да изврши наредбу кнеза Менчикова. Тако, чим је примио ту наредбу, одмах је предложио Менчикову да му дозволи, да са свом руском флотом, која се састојала из 21 ратног брода и фрегата, 11 пароброда и много малих разних једрењача лађа, на којим је било укупно до 2000 топова, на отвореном мору изазове и прими битку с уједињеном непријатељском флотом, која је била два и три пута јача. Корнилов тада још и ово рече: „Ако и не победимо непријатеља, али ћемо га бар тако ослабити и флоту му оштетити, да неће моћи Севастопољ напасти.“

Менчиков није прихвио предлог Корнилова, него му опет заповеди да изнесе из бродова топове, муницију и прибор на брег, а бродовље да потопи, а после одмах да одјури у Николајев.

Корнилов, кад му од Менчикова поново така наредба стиже, те виде, да неће и да неможе онако бити, као што је хтео, узвикнуо је: „То је самоубиство! Зашто ме приморавате, да остављам Севастопољ окружен непријатељем, а својом и својих храбрих морјака главом могао би га спасти!“ Не хтеде и не мога гледати како спуштају седам највећих лађа у воду, (друге лађе и ратно бродовље остало је ипак само затворено у севастопољском заливу).

За то време у Севастопољу није више било од 12,000 војника и морнара, а непријатељске војске било је близо 100.000. Та се војска приближавала Севастопољу.

Остала руска војска била је које куда растурена. Менчиков је тада стајао код Бахчисараја, попуњавајући прорешетане редове своје војске и спремајући се за нове нападаје.

На утврђењу јужног краја радило се неуморно дан и ноћ. Не само гарнизон, него и севастопољски грађани, па чак и жене радиле су на том утврђењу. Положај Севастопоља био је врло тежак, али команданти Нахимов и Корнилов нису духом клонули ни очајавали. Адмирал Корнилов, који је остао у Севастопољу, јер не хтеде у Николајев, говорио је отворено: „Пре него што уступимо и предамо непријатељу ово свето место, па било непријатеља милион, а нас ово што нас је, треба најпре сви славно друг уз друга да паднемо. Сваког, који би говорио о предаји или уступању, закољите, а мене убите, ако би хтео, само да живот спасем, па ма шта било после.“

Кад су савезници прешли на јужну страну

је Кобургу саветовао да Бугарску напусти. Мисли се да су то његови пријатељи.

По гласовима морао се Кобург још у прошлу суботу у Софију повратити и у недељу собраније отворити. Он није дошао и како се говори неће све донде доћи, док знао буде, да ће се немачки цар у Цариграду бавити. Тек док немачки цар Цариград остави и ако се и онамо нешто штетно за Бугаре не углави, то ће се Кобург у Софију повратити и покушати, да још неко време у Бугарској остане. За сад радио је Кобург врло живо, да се ма на који начин зајам закључи. Бугарској влади као и Кобургу требало је и треба ситни пара, па су се мучили да закључе зајам. Кобург је хтео, да наплати неке његове издатке и трошкове, које је он у Бугарској учинио, јер он није дошао у Бугарску да што жртвује, већ да се користи.

Како се чује није лако за руком пошло, да се зајам углави, јер је Лендербанка тражила не само бугарске жељезнице у залогу, него је хтела још и то, да породица Кобурга са својом имовином за тај дуг гарантира.

По гласовима који из Цариграда овамо стижу долазак немачког цара у посету султана неће имати другог значења осим што ће цар у прилог Крита и Крићана посредовати и падиши предложити, да се Криту даде нека шира самоуправа, да се определи колико ће острво Крит просечно Турској данка плаћати и да се назначи Грк који ће на острву гувернер бити.

У колико сам извештен и руски посланик у Цариграду добио је већ одавно така упутства, да код порте и султана ради.

Неке новине донеле су из Софије телеграме, како је бугарска влада узаптила множину прокламација које је Драган Цанков на бугарски народ упутио и захтевао, да се Кобург више у Бугарску не пушта.

Случајно видео сам данас г. Цанкова, и он ме уверава, да он није никакве прокламације печатао, нит је од потребе да то чини, јер ће Кобург и без прокламација из Бугарске отићи. Цанков ми примети још и то, како он верује, да су те прокламације ако оне баш и постоје пре од саме владе, или владиних органа напечатане, само да оправдају своје лажи, које већ одавно шире. **У.**

Политички преглед.

Из српске скупштинске адресе. Оно место у адреси српске скупштине, које се односи на спољну политику гласи дословце овако: „Господо краљевски намесници! С особитим задовољством саслушало је народно представништво да су наши односаји како са суседном тако и с осталим државама исправни и пријатељски, и да је наша отаџбина у овој новој ери не само сачувала затечена пријатељства, него их још развила и попунила новим драгоценим тековинама. Радосно је одјекнула у срцима свих нас тежња исказана у престолној беседи, да су краљевско намесништво и влада задахнути жељом, да у споразуму с осталим балканским народима негује слогу и мир на балканском полуострву и самосталан развитак балканских народа. Ми се уздамо да ће плодност те мисли и тога правца прибавити себи признања и одзива код свих балканских народа, чији су интереси извесно најбоље заштићени у заједничкој слови, основаној на правичном задовољењу међусобних интереса. За повољне међународне односаје наше државе мио су нам доказ они симпатични поздрави узвишених суверена и поглавара државних, којима су се одазвали Његовом Величанству краљу Александру I. приликом Његова ступања на престо. Благодарећи на овој благонаклоној пажњи Европе, ми имамо разлога и нарочито се радовати знацима топлих симпатија које су нам изражене од стране узвишеног императора руског народа. Долазак нарочитога изасланика, да увелича свечаност светога миропомазања нашега младога краља, драгоцен нам је доказ срдачнога расположења цара Александра III. и према српском народу и према нашој народној династији.

Пут руског цара у Цариград. Изгледа, да ће руски цар на пролеће отићи у Цариград у посету султану. Бар неке новине јављају, да је султан руског цара већ и позвао у госте.

ДОПИСИ.

В. Кикинда, 17. октобра. (Наше друштвене прилике и дилетанске представе.) Српски друштвен живот код нас је врло јадан и жалостан. Застудило и зајесенило се у њему већ од заборављеног времена. Што имамо нека автономна друштвена огњишта, ту врло мало огња; тек кад по који пламен, али жеравице нигде. Међу млађим мушким и женским члановима интелигенције све до скора постојала је озбиљна тежња и жеља, да у наше мртвило унесе по кад кад мало живота. Приређивали су позоришне представе. При тима покретима уз новчану добит за какву племениту ствар, највише им је лебдела пред очима морална корист бар по млађе коло наше. Ту су се с времена на време састајали, па ко је жељан био игре, тај се наиграо, ко жељан збора тај се изразговарао. Но, на жалост овој тежњи и жељи њиховој канда су за увек сломљена крила. А и како не би' кад је већина наше публике засићена свима и свачим, па не да је не могу задовољити дилетанти него је не би задовољили ни најбољи глумци као што засићене у опће ништа задовољити не може. Међу нашом интелигенцијом ни два човека да се нашла, да реку тим млађим мушкима и женскима, што су свакако уз жртву, приређивали те забаве: „Млада браћо и сестре! Ви сте на добру путу. Знамо ми, да вама није циљ да се са својом игром истичете, већ ако је могуће, да чему користите и да пружите прилике бар овда онда за српске састанке. Па дела напред! Згодан је то пут — као што и јесте, па ма се колико њих надувених реакционара разметали, како то није истина — да се по кад кад запрете огањ у нашем друштвеном животу овде". Аја! Највећи део оних, што су на те забаве долазили, већ у напред су разиграли своју уображену машту, и само су тражили што више замерака и приговора, да би доцније могли изнети пред овим или пред оним, како је у њих соколово око. Тако једном, тако другом приликом, а подстицања и одушевљавања скоро ни од куда није било, те тако су, ево, те дилетантске представе бар за ове дане канда већ — битисале. Па ако се наша интелигентнија омладина можда и покрене још који пут на овај рад, то ће значити само то, да јој још нису са свим поломили крила.

Запалило се и прогорело на другој страни. Дигоше се наше занатлије. Додијало им толико мртвило и чаша у њихову слоју, па се зажелели мало живота и светлости друштвене. Приређиваће и они дилетанске представе. Мислили су да ће настати услед тога и боља обавештеност у многим стварима; и већа углађеност у понашању им и саобраћају са другим људима; и племенитија забава и уживање у доколним часовима; и распиривање љубави према сваком опћем раду; и подстицање за даље духовно усавршавање; и буђење српских осећаја и загревања за све оно што нашем народу користити може, — све то иде упоред са оваким покретима, кад се они у добру правцу руководе. А, што је најглавније, овај рад може раскинути и оне хладне окове животне збиље и тешких недаћа, што су нашем јадном занатлијству тако тешко оковали и спутали дух, да зна само за очајање и малакшавање, а за уздање и истрајност скоро ни мало. Па после, ово суделовање у јавном покрету пробудиће у наших занатлија и успавани понос њихов па и полет оне тако узвишене тежње, што вуче дух из низине горе и креће га напред из чаме к озбиљном раду за извојевање бољег друштвеног положаја и ведрије будућности. И све ово, што сам до сад навео, заиста је врло велика добит за наше занатлије и живот њихов. Па, напокон, колика је корист тек отуда, што се приликом тих представа скупља наш занатлијски сталеж, те се у њему развија друштвен живот, узајамна српска љубав и слога.

Но, поред свих тих добрих страна, што их ове представе дају, какав је био одзив на њих? У занатлијству нашем врло добар, а од интелигенције — никакав. Ратари су у то време, кад су ове представе даване, били у највећем послу, те се није могло ни тражити од њих да их посећују. Али, шта смета великој већини интелигенције наше те она не долази на ове представе? Кратак одговор: засићеност у свему и уз то, јамачно, и аристократска висина, која не допушта снисходење у скромно занатлијско коло. Док су млађи чланови интелигенције овдашње давали представе, они су долазили да — критикују, а сад ради критиковања само не налазе за вредно, а да иначе дођу, то им, као што већ рекох, не допуштају оне силне степенице, што их деле од занатлијскога друштва. Неки су, шта више, кукали, како овај занатлијски покрет нема никаква циља, и не да неће бити од користи, већ ће бити баш од највеће штете по наше занатлије. То су људи, који се у охоло уображености силно у вис пропели, па мудрачком главом у средину самих облака ударили. Облак десно, облак лево, облак горе, облак доле, — па од куда ти онда да виде правога пута?

Занатлије се не дадоше од ове кукњаве помести. Баш као што и приличи озбиљној намери. Кад већ интелигенција баш ни мако не налази за вредно да долази на њихове забаве, они ће их приређивати сами себе ради и ради свога друштва. Ту они имају потпоре, те нека се са времена на време појављују на површину, па ако се са свим озбиљно и достојанствено буду понашали при овим покретима, онда нека буду уверени, да ће будућност најбоље показати, да ли рад њихов ипак има каква циља.

А они, што лију крокодилске сузе над тобожњим пропадањем наших занатлија, а са ових покрета, нека их ни мало не буне. То су људи од оне врсте, од које их хиљаде могу у Кикинду пасти, па и опет да се друштвен живот наш ни за један потез напред не помакне. Или, кад сте чули од њих, како да се исправе оне кривине, оне мане, они недостаци у друштву, што их и они тако добро морају видети на сваксме кораку, ако само умеју гледати?

Они имају своје гнездо, куда се опруже, кад се укаже каква згода, да се могу истаћи као брижни родољуби и бајаги бранници правих путова народних, па се тамо налелечу и накукају, како нам прети пропаст и оданде, где јој ни трага нема. А да се и они упрегну кад у какви посао, ех, — управљање хаљине. И сад, кад прочитају ову похвалу у славу њихову, потражиће они то гнездо своје, назапеваће се тамо, искрзаће се од копрцања да докажу мудрост и бистрину погледа својега, дохватиће и ме не залуталога грешника, који ни мало не ћу да чествујем таке избранике и спаситеље народне; свега ће тога бити, само и опет њих, вођа друштвених, у друштву нашем не ће бити, да их видимо, како они лече, како ли видају. А кад се буде зачуло крештање њихово после овога, онда ћу ја добити врло много, добићу најјачи доказ, да их у истину врло добро познајем.

Али, да завршим. Морао сам устргнути ова два три бледа и увела листића из друштвеног живота нашег, да вас уверим, да у њему, бар горе на грању, дакле у интелигенцији, заиста права јесен влада. А хоће ли се кад у њему зазеленети и зацветати, то само Бог свети може знати.

Бориша.

Наши календари
(за год. 1889.)

Пре 8 дана изашао је из штампе „Велики Годишњак",*) календар за идућу 1890. годину. Књижара браће М. Поповића, која је издала тај календар, огласила га је одмах победоносно као „највећи, најбољи, најлепши а по томе и најјефтинији српски календар."

На неколико дана после тога, изашао је из штампе и „Орао",**) велики илустровани календар за год. 1890., и штампарија А. Пајевића огласила је свом свету, да је „Орао" „највећи, најбољи, најлепши, а по томе и најјефтинији српски календар".

Дакле за год. 1890. имаћемо два „највећа, најбоља, најлепша а по томе и најјефтинија српска календара."

Може бити да с тим још није свршено, јер ће за 1890. годину изаћи без сумње, с ове и с оне стране Дунава, још више српских календара, па ко нам јамчи, да издавачи трећег, четвртог и т. д. календара, неће те нове календаре прогласити за најбоље, најлепше, највеће и најјефтиније.

Но тешимо се, да: „где је чуда, не мора бити увек и покора." Доста је од тога и оволико. Треба да изађу најпре сви наши календари за год. 1890., и тек онда ће критика имати прилике, да оцени: који је календар најбољи, који је највећи, који најлепши, а који најјефтинији. Сваки има до душе права, да хвали своју робу како зна, али бар код књижевних огласа требало би да је искључено оно, што одвише мирише на швинда, јер то врло немило дира.

Но да се манемо огласа, а да пређемо на календаре. За сада ћемо говорити о „Годишњаку" и „Орлу", а кад нам дођу до руке други наши календари, позабавићемо се и с њима.

Календарски део у „Годишњаку" и „Орлу" израдио је професор А. М. Матић. Тај је део једнак у оба календара, и доста је опширан. Не фале чак ни гатања о времену, „сочињена" по — стогодишњаку. „Један ратар" написао је за „Годишњак" прилично чланчић, у ком осуђује „сујевјерија и врачбине" код ратарског сталежа. Но та сујевјерија и врачбине неће тако лако престати, кад чак и професори природних наука, као што је А. Матић, трпају у календаре — гатања стогодишњака.

Ово је наша критика већ толико пута осудила, но без помоћи. Издавачи кажу: „Наш свет хоће да чита у календарима гатања о времену; иначе неће да их купи." На то ми одговарамо ово: „Онај, који из новчане користи шири по свету заблуде и гатања, нема права да се хвали, како ради на ширењу свести и просвете; него треба да призна, да је његов посао чисто шпекулантски, а не књижевнички."

*) „Велики Годишњак", са библиотеком за народ. Велики српски народни илустровани календар за просту годину 1890. Година 41. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића. У Н. Саду 1889. Цена је 50 новч. Уредио Андрија М. Матић.

**) „Орао", велики илустровани календар за год. 1890. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година шеснаеста. Цена 50 новч.

Севастопоља, и Менчиков се кренуо из Бахчисараја, прешао на северну страну а и довео сву своју војску у Севастопоља.

Савезници су оклевали наступом и нападајем. Нису, као што рекосмо знали, колико су Руси у Севастопољу слаби и да јужни крај није био баш ни мало утврђен. Одустали су од нападања, него почеше подизати батерије, да Севастопоља бомбардују. Док су савезници подизали батерије и укрепљења, дотле су и Руси били готови с укрепљењем на јужном крају. Млади инжињер, капетан Тотлебен, показао је тада шта зна и уме. Његов план за утврђење јужног краја и начин, како је то утврђење извео, било је сасвим нешто ново. Савезници нису могли ни да појме, да су руска укрепљења на јужном крају тако јака, као што се после показало. Сваки нападај непријатеља на руске опкопе одбили су руски топови, који су из испрекрштаних батерија огањ сипали.

Кад је, као по договору, на једној и другој страни било све готово и кад је требала да се отпочне борба, и с једне и с друге стране жељно се тај тренутак ишчекивао. Био је, као што пишу, празнични дан, а било је то 4. октобра. Севастопољско грађанство веселило се, као да непријатељ не стоји пред Севастопољом са својом страшном флотом, и као да нема 100.000 савезне војске на јужном крају. Командант Севастопоља дознао је, да ће сутра непријатељ отпочети да напада и да бомбардује. Грађани, који су сачињавали милицију, те били као и редовни војници наоружани, знали су такође шта ће сутра бити; опростили су се са својима код куће и заузели су места, која су им била одређена. Све што је у вароши за оружје било, понудило се да учествује у борби за спас отаџбине и славу руског имена. Чак и осуђеници молили су, да им дозволе да умру за отаџбину. Многе жене и девојке хтеле су да предњаче у бици, где ће се највећма крв пролевати. Свештеници су се молили по црквама богу, да заштити Русију и победи непријатеља који се удружио с полумесецом против крста.

Кад је освануо 5. октобар, опалили су најпре Французи три топа и гађали најближу руску батерију. То је био знак, јер на један мах отпоче из непријатељских батерија и са ратног бродовља страшна пуцњава. Као што причају, ватра је сипала тада из 4—5000 топова. То је био страшан призор, каквог никад пре па ни после није било. Земља се тресла, па се чак и море узномешало и изливало се преко брега. Густ дим прекрио је сву околицу, а сунце, које је високо већ источило било, помрачило је и изгледало као месец. Руси су стојали на свом месту.

Од страшне пуцњаве није се чула ничија команда, па ни трубе и бубњеви. Није могло другчије, него су команданти морали сами лично с положаја на положај трчати и наредбе издавати. На једном руском положају, на 4. и 5. бастиону претила је Русима велика опасност. Непријатељ је већ био продр'о до опкопа. Ту су се Руси и Французи хватали за гушу, једни друге на бајонете дочекивали. Корнилов је видео ту опасност, те похита лично онамо. Кад је у 4. бастион стигао, био је већ ту Нахимов. Овај је био рањен, свукао капут, па у кошуљи палио сам руком топове, гађао на непријатеља и храбрио своје соколове. Кад виде то Нахимов, застане, преврсти се и громко узвикне: „Док матушка Русија има оваких синова, неће пропасти."

Борба се продужавала. Руски топови једнако су радили. Но најпосле су се тако загрејали, да није било могућно више из њих палити. Требало их је водом поливати. Кад се зачуло, да треба воде, било је на стотине жена и деце, што су воду доносили, па као и храбри војници гинули. Жене се још осим тога бринуле о рањеним и паре им превијале, јер не беше људи, који би то радили. Сваки мушкарац био је у послу и гађао на непријатеља.

Борба се продужила од 7 до 11 сати пре подне. Пуцњава за то време није престајала. Око 11 сахата Руси су на неким местима успели, али на другим местима било је опет неуспеха. Француске батерије мораде су да замукну, јер су им руски топови и муницију запалили и редуте разорили. Али у исто време пошло је Енглезима за руком, да на левом крилу поруше једну руску редуту, запале муницију и приморају Русе да узмакну. Енглези су то с „ура" поздравили. Руси, огорчени на Енглезе, оборе на њих огањ из батерије Будишева и грдно их збуне.

У тој борби буде Корнилов још једном тешко рањен. Кад су хтели, да га онако рањена из боја изнесу и у Севастопоља пренесу, буде и по трећи пут рањен, али сада самртно. Још су га жива донели у болницу, положили на кревет где се још пре него што је душу испустио, преврстио и богу се помолио да спасе Русију.

Бој је трајао до четир сата после подне. Савезници, кад су видели да не могу ништа, да се Севастопоља не да тако лако срушити и освојити, обуставили су ватру. Тог дана нису били велики губитци ни с једне ни с друге стране, али се потрошило и испуцало силна материјала. По рачуну испуцали су савезници с ратних бродова 59.000 метака из топова. Па ипак Севастопоља не претрпе веће штете.

Од 8. октобра трајала је опсада Севастопоља пуних 11 месеци и стала је грдних губитака не само Русију, која се дивски бранила, него и савезнике, који су нападали.

Руси славе 8. октобар као дан, кад је одпочета борба пред Севастопољом. И ако Руси нису пред Севастопољом победили, сваки Рус сматра ову борбу као сјајну и јуначку, јер је ту Русија показала своју — силу. **П.**

У осталом, стари календари, као што су „Годишњак“ и „Орао“ (први излази 41 годину, а други 16 година) могли су до сад обавестити своје читаоце и одучити их, да верују у гатања „стогодишњака“.

Писац ових редова није кадар да пресуди: како је Андрија М. Матић умео да удеси календарски део у оба календара? То је врло заплетен посао, ког мало њих разуму, но шат се нађе неко од господе свештеника, да проговори о томе. Ми можемо говорити само о оном одељку календара, који се тиче забаве и поуке.

Са великим задовољством приметили смо, да се оба календара баве већма но иначе са пољском привредом. То нарочито важи за „Орао“. Ово је са свим на свом месту, јер се отромна већина нашег народа бави тим послом.

Међу тим, и ако је у нас највише земљорадника, не треба заборавити ни на трговце и занатлије, јер ти канда понајвише читају и купују календаре. Сасвим би било у реду и од користи, кад би наши већи календари, доносили годишње бар по један чланак, који дира у трговачку и занатлијску струку. Оно што има о томе у „Орлу“ не вреди скоро ништа.

Опазили смо још једну крупну ману наших двају „најлепших, највећих, најбољих и најјефтинијех календара.“ Они доносе пуно ситница, које су биле у току ове године, али о најглавнијем, о петстогодишњици видовданској, слабо су се побринули.

„Годишњак“ је донео слике: „Раваница у Срему“ и: „црква Лазарица у Крушевцу.“ А „Орао“ је донео: „Живот св. Лазара“ и „слике са 500-годишњице у Крушевцу“ и „Миропомазање краља Александра.“

Према свецу требао би да буде и тропар; према сликама требало би да буде и описивање, али слаба работа. „Годишњак“ вели тек неколико речи о сликама, а донео је „опис косовске битке“ преведен из једног немачког дела. Тај опис је местимице погрешан, нарочито онде, где се описује „Косово,“ и врло је жалосно, да у „највећем, најлепшем, најбољем и најјефтинијем српском календару“, није се нашао Србин, да пише о Косову онако, како треба, но се ослањало на Немца, коме и не беше цел да пише о Косову, него који је тек узгред описао битку косовску у делу: „Zwischen Donau und Kaukausus“ („Између Дунава и Кавказа.“)

Ни „Годишњак“, ни „Орао“ не покушаше да донесу поле опширнију расправу, или опис видовданске прославе у Раваници. Док је „Годишњак“ донео о Косову превод онога, што вели узгредно један немачки писац, дотле „Орао“ доноси чланак А. Пајевића: „С прославе видовданске у Крушевцу“, и: „Миропомазање краља Александра у манастиру Жичи.“ — Оба ова чланка прештампана су из једне књижице А. Пајевића, а и та књижица је прештампана из једног листа.

И у „Годишњаку“ и у „Орлу“ има доста прештампаних ствари, а тога не би требало да буде. Нарочито вели А. Пајевић у својој књижици, из ког су она два чланка прештампана, да је он ту књижицу написао на брзу руку за неколико дана. Ти чланци могу поднети за новине, које се раде на брзу руку, али за календар, који се пише на тенани, и који лежи целу годину на столу, не може поднети летимичан опис; ту већ треба обазривије и згодније удесити чланке.

Чланци, какви обично излазе у нашим новинама, писани су на брзу руку, и мало који је врло добро израђен. Али оно што излази „у најбољем, највећем и најлепшем српском календару“ треба да је не тек осредње или добро, него треба да је баш врло добро. То се може и мора тражити од књиге, која се удешава кроз читаву годину дана, а улази у хиљадама примерака у народ.

Међутим морамо са жалошћу приметати, да је у нашим „најбољим, највећим и најлепшим календарима“ доста мало онога, што је врло добро, него има већином оног, што је осредње, или што чак и не ваља.

После свега овог прећи ћемо на опширнији приказ „Годишњака“ и „Орла“. — Прво ћемо разгледати „Годишњак“, јер је он био не само: „најбољи, највећи, најлепши и најјефтинији, него и први српски календар, од 1890. године, који је угледао света.

* * *

„Велики Годишњак“, кога је уредио А. М. Матић, поноси се са два велика дела. Тај календар је привукао уз себе: „Библиотеку за народ“ и „једну врло лепу бојадисану слику као украсје“, слику св. Саве.

По нашем мишљењу: „баш онога, чиме се „Велики Годишњак“ поноси, требао би да се стиди.“

Слика св. Саве, која је у бојама израђена, може на први поглед да се допадне, јер су боје врло примамљиве. Што су прсти на рукама св. Саве једнаки, и што терају у лаж ону српску пословицу, да прсти на руци нису једнаки, то би опростили. Опростили би и то, што је глава св. Саве у ружном, накривом положају, та за бога, не може се тражити од слике, која је прикачена као украсје календару од 50 новчића, да буде у цртежу потпуна.

Међутим слици св. Саве замерамо то, што је тај св. Сава прво неправославан, а за тим нехришћански. На епитрахиљу св. Саве извезен је златан крст, који баца около себе златне зраке, а то је католички и неправославно. То исто важи и за распјатије, што св. Сава држи у руци. А нехришћански је на св. Сави то, што штака, коју он држи у руци, права је антихриска штака. На штаци се огледа хришћанство у томе, што крст стоји горе а змије доле. Тим се хоће да каже, да је крст победио змије. Ал на штаци св. Саве, који је прикачен уз „Годишњак“, змије су се победоносно успеле над крстом, што не сме бити, јер то оличава победу сотоне над крстом.

Ко дакле хоће да слика св. Саву архиепископа српског, тај треба да зна главне појмове православља и хришћанства, и не сме да намала ма шта и ма како, па да напише горе што му је воља.

А сад да пређемо на додатак „Великог Годишњака,“ и библиотеку за народ.

„Библиотека за народ“ у „Великом Годишњаку“ износи 36 страна. А 30 страна тога простора заузима прича из српског живота „Здравко и Грозда,“ коју је написао Светозар Теодоровић. Та прича заузима равно половину простора целог календара, кад се одузму слике, вашари и календарски део.

И на жалост морамо рећи, да је та прича — никаква.

Ево како почиње та прича:

„На оној страни, од куда јарко сунце излази и где прво своје топле зраке распе осветљавајући земљину површину и дајући топлоту небројеним растињама, која, кад би им сунце престало давати топлоте, не би могла напредовати, — на тој страни, где сунце прве своје зраке проспе, не далеко од вароши протеже се голема планина, која је значајна с тога, што је издубљена многим пећинама, у којима становаху хајдуци, од куда и доби име хајдучка планина.“

Вештина писца огледа се већ у овој првој реченици, али што даље, тим горе. У другој реченици писац говори о неким развалинама па вели: „На развалинама тима легу се орли и соколови и друге мање тице.“ (Слабо се бога ми легу тамо мање тице, где се легу орли и соколи.)

Даље описује писац, како на улазу варошице беше од бронзе саливен лав, а из уста му лизаше пламен. Нема сумње, да се може на слици нацртати лав, коме из уста лиже пламен, али кад се салије лав из бронзе, ту се не може салити и „пламен“ који му иде из уста...

Даље се говори о турском аги, који има око себе жандаре, (у Турака жандари!) а у парку, башти има кипова римски: Ромул и Рем, а пуз то Кајин, Авел и Ева. (Ако су ти кипови из римског доба, од куд Кајин, Авел и Ева?! То нит би Римљани саградили, нит би Турци оставили.)

Ове детињарије показују, да је писац писао, што му је пало на ум, да покаже неку своју ученост, шта ли, а г. професор Матић застао је пренеражен пред свим тим и штампао је.

Ко је прочитао ова два три места из описа, тај унапред може погодити, какву је причу у стању написати такав писац.

Намера му је била свакојако добра. Хтео је да нам покаже босанске хајдуке од пре 200 година и да их прослави.

Но како ли је детињасто извео ту босанску причу. Хајдук Стојан поверава се деци и издаје им тајне.

Јунакиња приче: Грозда то је ћи неког сиромаха Стојана, који има кућу тик до агина двора, али Стојан чува своју дивну ћерку, да Турци не дознају о њој, јер ће је отети. Грозда иде до душе у комшилук, али се ипак чува да је Турци не опазе, и они и не сањају да је она жива. (Све то може бити у приповетци.) Здравко воле Грозду, а Грозда њега Но и Миле има очи, те се и он загледао у Грозду. Но кад га Грозда одбије, он јој вели: „Кад нећеш мене волети, кунем ти се да ћеш мога и твога душмана морати љубити и да ћеш се са Здравком морати растати.“

И Миле ода Грозду аги, и ага чим чу, да у његовој близини живи лепа девојка, пошље гаваре и „жандаре“ да је отму. И отму је.

Ага долази Грозди и вели јој: „Ох небесна Хуријо! и ухвати је за руку.

А Грозда сад у том положају изговара беседу, која траје четврт сата и која почиње овако:

„Ти зверу дивљи, који носиш на себи само облик човечији, ти који да ублажиш само свој зверски бес, унесрећи небројене, и онако несретне породице, ти, који пијеш крв хришћанску, ти који у бесу твоме разоружаваш куће јадној сиротињи, који сечеш главе, као деца бачем млечиву, који убијаш несретне матере, а одојчад ножем преполутаваш, ти који си глув према молби и јауку јадне сиротиње, према лелеку несретних матера, према вриску невине дечице, ти, који отимаш дете од родитеља, заручницу од заручника...“ — и већ ко би исписао ма само и ту прву реченицу Гроздину.

За тим долазе хајдуци, пале сено и при светлости сена убију агу и његове верне, те отимају Грозду. Грозда са својим оцем и заручником оде у друго село у планини где Турци не допиру и тамо се венча. Још нешто! Кад је ага ухватио Грозду за руку говори јој и о том, како се заставе моћног падише вију и на самом Будиму. Из тог излази да се приповетка догодила најмање пре двеста и неколико година. И кад се неколико дана за тим венчаше Грозда и Здравко у једном малом босанском селу: српски уча пева црквене песме и уза сваку здравицу „многаја љета“. Дакле српски уча пре 200 година у малом босанском, брдском селу! Камо среће да га је било, али је њега писац створио, само да му има ко певати „многаја љета.“

Цела та прича је поред најбоље воље, детињаст покушај, и да не би А. М. Матића, нема тога живог српског уредника који би је штампао и на свет издао... И та прича износи половину забавно-научног дела „најбољег, највећег, најлепшег и најјефтинијег српског календара.“

(Наставиће се.)

Вести из места и са стране.

Парастос. Српска православна црквено-школска општина новосадска даје парастос народним добротворима Луки Миланковићу и сестри му Марији Петровићки 21. октобра (2. новембра) о. г. у 11 сати пре подне у св. Ђурђевској цркви, на који се позива и поштовано грађанство.

Црногорци исељеници. Читамо у једном београдском листу: Дознајемо да је већ стигло у Србију 80 црногорских породица које гоне невоље амо. Они су скештени у срезу Јабланичком у селима: Мркоње, Врапце, Свирце, Грбавце, Власе, Сијарина, Ђулекаре и Лапашници — по селима која су готово сва остала пуста услед упада арнаутских. Влада је дала овим породицама, арнаутске куће које су досада стајале пусте а свака глава добија по 20 п. д. дневно. Уједно је опредељено свакој глави куће 3 хектара земље. Ужасно је видити ову јадну нашу браћу, која су тако рећи премрла од глади и невоље. Чујемо да се међу њима појавила и нека особита болест коју лекари зову — тифус услед глади. Сви ови насељеници биће наоружани шпајдоровим остругушама. Они ће бити тако рећи мртва стража према Арнаутима. Притецимо што брже невољницима у помоћ!

Хајка противу православија. Читамо у „Србобрану“: Од прославе хиљадугодишњице словенских апостола св. Ћирила и Метода опажа се међ западним Словенима а наиме међ браћом Чесима живљи покрет у корист ширења православија; а у најновије доба тај је покрет заузео маха и међ браћом Словенцима у Крањској, те ово дана, како беше већ једном у нашем листу наговешћено, прешла је у Подрагу близу Випаве цела једна опћина од 600 душа из римокатоличке у православну веру. Како нам из Љубљане јављају, отишао је јуче хитно у Подрагу цео један вод жандармерије, да одвраћа народ од православија, а љубљанско државно одветништво повело је на лицу места истрагу противу целе опћине, оптужујући је да је прелазом својим на православије учинила велеиздају, те су вође тога покрета већ ухапшене. Чл. 14. устава аустријског дозвољава свакоме грађанину, да може прећи на сваку законима земаљским признату вероисповест, па и на православну. Зар се тако у Аустрији устав — тај највиши државни закон — респектује? Зар је православна вера злочин велеиздаје? Прогањање православија у Моравској и Крањској чини нам се, да ће бити друго и још поошћрено издање гњиличког процеса, у коме су унијати руски у Галицији осуђени ради велеиздаје, што су прешли на православну веру, или нешто налик на процес дра Живнија, који је пре две године био на оптуженичкој клупи у Бечу ради тог што православије шири. Ну при свем том прашки „Виход“ јавља, да ће се још ове године сазвати у Прагу збор свих православних Чеха и оних који теже за православијем, те ће на томе збору већати о својој организацији и сретства ма како да шире православије међ западним Словенима.

Французи према Србима. „Одјек“ јавља: „У стању смо данас саопштити нашим читатељима још један доказ о наклоности француског народа према српскоме. — Угледни париски лист „La Nation“, коме је шеф Камило Драјфус, париски посланик у француској скупштини, прештампао је наш проглас за скупљање помоћи досељеницима из Црне Горе и пропратио га са овим значајним примедбама: „Ми се надамо, да ће се чути овај глас српскога народа. Париз је пун благородства и великодушности. Овом приликом треба се користити, те послати помоћ несрећним жртвама глади. — Забава приређена у корист Белгијанаца имала је великог успеха, па за што не би париска штампа припремила једну велику словенску светковину? — Успех би био сигуран.“ Бележећи и овај најновији доказ пријатељског расположења и осећања париске штампе према српскоме народу, уверени смо, да ће му се цело Српство обрадовати кад види, да бог и добри пријатељи не остављају Србе у невољи, те ће и српска захвалност пријатељима српским што већа и што топлија бити. Срби су људи, који знају поштовати пријатељство и памтити добра, која им се учине.“

Кочијаш бившег краља Милана. Читамо у „Slavonische Presse“ о том ово: Пре много година утекао је у Србију из Бјелаја у госпићком котару, Јоцо Михелчић, да не мора код војске служити. У Србији промени име у Јелечић, те је изпрва радио као радник. Случајно га опази бивши краљ Милан, који га узе к себи и намести за кочијаша. Јелечић се ожени, (ко га је оженио?) али се посвади са својом супругом, која му је родила троје деце. Коначно свађају се пограби револвер те је устрели. Краљ Милан је поред свег тог придржао код себе тог слугу, те га тек онда отпустио, кад га је суд одсудио на три године тамнице. За мало месеци помилује Милан убојицу те га намести и опет у своју службу! У тој служби имао је Јелечић како се чини доста времена, па је тако у Топчидеру завео неку сироту девојку, с којом је утекао преко у Аустрију. Рођак оне девојке јавио је то својој родбини у Осек, а ова извести редарство. Исти дан стигао је Јелечић са заведеном девојком у Осек, те је одсео у једном тамошњем свратишту, и ту га редарство увати и уапси“... — Кад би ко имао да попуни празнину ове историје, било би врло занимљиво.

Руска депутација. Као што београдски листови јављају, ово дана долази нарочита руска депутација, коју предводи Н. И. Свирцов грађанин московски, и тутор српског подворја у Москви. Она доноси адресу Московљана митрополиту Михаилу, и „архипастирско одјејаније,“ које је нарочито за њега ово дана довршено у Москви. Ово цело одело зготовљено је из маслиновог изатканог са златом бархета, и на неколико делова а нарочито на „омофору“ има изображења светаца, које је нарочито за то одјејање израдио чувени сликар — уметник И. В. Петров. Одело је поклон московских поштовалаца митрополита.

За задужбину св. Лавру. У Петрограду налази се сада јеромонах Манојл и Христо Марковић, који су највишим одобрењем цара Александра а благословом рускога синода, отпочели да прикупљују добровољне прилоге за пећску Лавру, задужбину „св. Саве.“

Железничка пруга до Вуковара. Дне 9. о. м. пре подне обавило је поверенство политички обход пруге, која би се имала изградити од садањега вуковарскога колодвора непосредно до Вукувара. Што се тиче земљишта, што ће га опћина имати препустити безплатно министарству, то је у том постигнут подпун споразумак. Што се тиче затраженога предујма од 120.000 фор., то је — како смо већ јавили — опћ. заступство закључило, да се та свота непредујми, већ да се дозволе само камати од половице те своте. Ми смо већ онда нагласили, да се бојимо, да неће заступници министарства пристати на овај потоњи закључак. Па тако је и било. Изасланици министарства траже, да су на сваки начин даде од стране опћине тражени предујам од 120.000 фор., који ће министарство вратити у три годишња оброцка. Заступници опћине вуковарске, видећи, да никако другчије неиде, присташе, да се тражени предујам даде, те ће се према томе учинити у следећој седници вуковарског опћ. заступства предлог у том смислу, да се за предујам нужна свота узајми, и то половица из нове, а половица из старовуковарске штедионице, уз 6% камате. Равнатељства штедионице изјавише се приправним нужну своту уз јамство министарства узајмити. Поверенство споразумело се такођер у том, да се на новом вуковарском колодвору примају и особе, те ће се у ту сврху морати да положе двоструке трачнице. Сада се тај предмет живахно расправља у финанцијалном одбору, где имаде присташа и дакако противника. — Сав трошак с одкупом земљишта и камата за 120.000, односно 80.000 и 40.000 фор., који би имала опћина носити, износио би према садањем стању ствари до 20.000 форинти.

Ухапшен ваздухопловац. Из Загреба јављају ово: Ваздухопловац Мерићи успео се јуче после подне у ваздушне висине над Загребом, али при том није био најбоље среће, т. ј. успео се сасвим лепо и није му се десила никаква несрећа, јер је балон мирно и правилно пловио према истоку и једнако је правилно падао, али је на жалост пао на воду. Мерићи је пао на једну ливаду, коју је Сава потопила, те се само помоћу придошлих радника и цигана, извукао. Сав мокар и умрљан, заогрнут гуњем сео је Мерићи у фијакер да се одвезе кући, али га је при том десила друга неприлика. У петрињској улици дочекала га стража и ухапси га. Мерићи је себи дозволио „шалу“ те је собом понео човека од сламе, прилично добро обучена, те га с извесне висине баци и падне у нечије двориште. Публика у арени, знајући за ту шалу, наравно да се томе смејала, али светина која је узлет балона гледала с разних места издалека, била је бар у првом тренутку јако заплашена. У тој шали власт је нашла кажњиво дело па је наложила да се Мерићи ухапси, што је за њега било врло неугодно, јер је неко време поседео мал не го, мокар дршћући од зиме. Али су га брзо метнули у постељу, добро га покрију, добије топлог чаја да се угреје, а кад му је жена донела потребне исправе, пусте га у слободу, пошто је 8 сати издржао затвор.

Величина Русије. Ове године изашло је статистичко дело руског официра Стрилбецког. У тој књизи има много занимљивих података, но ми ћемо само да прикажемо онај део по горњем наслову. — Јевропска Русија, са Финском и горњим Кавказом заузима 4,846.000 квадр. врста; а има 92,847.000 становника. — А цела руска царевина велика је 19,709.294 квадр. врста, са 108,787.235 становника. — На једну квадратну врсту у јевропској држави долази 20 људи, а на азијатску 6 људи. Вароши у свој царевини има 1716. — Руска држава увеличала се за последњих 7 година свега 214.854 квадр. врста. — У Русији је највећа река Об, за тим Лена, па Амур, па Јенисеј и Иркуцк, а Волга, која је куд и камо огромнија од Дунава, долази тек на шесто место.

Школе у Македонији и Ст. Србији. Из књиге: „Македонија и Стара Србија," коју је на немачком језику написао Спиридон Гопчевић вадимо ове податке о школама у споменутим земљама. У 9. глави те књиге говор је о ширењу бугарштине. Гопчевићу је врло лепо причао о томе неки становник битољски, који је и сам радио на том ширењу, но се у новије доба освестио. Целу пропаганду води бугарски егзарх у Цариграду. Он сам троши 30.500 турских лира (близу 700.000 дин. на годину). Осим тога троши влада бугарска 2,000,000 лева — а и трговци. Свега се троши на годину за пропаганду 3,700.000 дин. а то је 1,850.000 фор. а. вр. (од прилике). У 10. гл. говори г. писац о бугарским школама. — У Солуну је бугарска вел. гимназија, у којој је било 1887. год. 293 ђака. Нижих гимназија било је 20: у Скопљу (133 ђ. 5 уч.), у Битољу (106 ђ. 6 уч.), у Прилипу (97 ђ. 4 уч.), у Велесу (74 ђ. 5 уч.), у Водену (19 ђ. 4 уч.), у Штипу (102 ђ. 4 уч.) у Кукушу (25 ђ. 3 уч.), у Сересу (30 ђ. 2 уч.), у Неврокопу (26 ђ. 1 уч.), у Паланци (11 ђ. 1 уч.), у Охриду (67 ђ. 4 уч.), у Резену (12 ђ, 2 уч.), у Кичеву (9 ђ. 1 уч.) у Плевни, североисточно од Драме (15 ђ. 1 уч.), у Гуменџи (10 ђ. 1 уч.), у Мелнику (15 ђ. 1 уч.), у Петрићу (18 ђ. 1 уч.), у Тетову (4 ђ. 1 уч.), у Хлерину (16 ђ. 1 уч.), у Дебру (5 ђ. 1 уч.) Свега: 804 ђака, 49 учитеља. Осим тога било је женских средњих школа 6: у Скопљу (13 уч. 2 учит.), у Битољу (40 уч. 8 учит.), у Прилипу (27 уч. 8 учит.), у Кукушу (12 уч. 1 учит.), у Велесу (22 уч. 1 учит.), свега 109 ђ. 10 учитељица. — Народне школе нису баш као што треба, управо доста рђаве: па стр. 318. и 319. има статистика бугар. нар. школа: 1. Санџак солунски: 68 м. и 8 жен. школа, 107 учитеља и 8 учитељица, ученика и ученица: 4317. 2. Санџак сересни: 72 муш. и 3 жен шк., 84 учитеља и 4 учит. — ученика и ученица 3551. 3. Санџак скопљански: 70 м. и 6 жен. шк., 96 учитеља и 10 учитељица, — ђака 3374. 4. Санџак битољски: 113 м. и 14 жен. шк., 161 учитељ о 28 учитељица, — ђака 7005. Свега мушких школа у Ст. Србији и Македонији 313, жен. 31, учитеља 448, учитељица 60, ђака 19.247 (мушких 16.488, жен. 1759.) У 11. глави говор је о српским и цинцарским школама. Пре 1876. год. било је 101 (по Милојевићу), а сада нема ни једне. Заиста жалосно стање! Цинцари имају 13 мушких и 7 женских школа, 36 учитеља и 11 учитељица, 861 ученик и 422 ученице, свега 1283. — (У Битољу има 2 школе мушке, 1 је седморазредна гимназија.) У новије доба развила се и румунска пропаганда. А и Грци пропагандишу. Да наведемо још неке податке из те књиге. У 17. глави је статистика вилајета солунског. У њему има 1,310.770 душа. Срба (хришћ. и мух.) 873.900 душа, дакле два пут више него других народности. У њему је било 39 српских школа. У 18. глави је статистика вилајета монастирског. Ту је било српских школа 56. У 19. гл. је статистика вилајета приштинског. Ту је било срп. шк. 48. У 20. глави статистика целе Македоније и Старе Србије ово је: Становника има 2,880.420. Срба правосл. вере 1,540.000, Срба мух. вере 507.820, свега 2,047.820. Турака има: 231 400, Албанаца 165.620, Грка 201.140, Цинцара 74.465, Бугара 57.600, Чивута 69.645, Цигана 28.730, Странаца 3.500.

Велики пожар. Као што јављају из Цариграда, град Скутари пострадао је од пожара. Јавили су, да је око 1000 кућа изгорело, али дана, ког је то јављено (17. октобра) пожар још једнако траје, те ће још више штете бити.

Столар без руке. У Русији, у Казану, појавио се столар без — руку. Тако је јадник рођен, и, по осуди природе, многе радове свршава сада ногама. Од столарских радова он десном ногом струже, рендише, сече, узима из кутије тањире, пали цигаре, па се и чешља, само тада сагне главу на лево колено. Но најчудноватије је што он у десну ногу узме и перо те пише, кога намести између великог и другог прста.

Кратке вести. У селу Дорхоцу у Словачкој изгорело је 62 куће, 45 амбарова и преко 100 сламних камара. — На прузи северо-западне железнице између Хлинског и Скуча у Чешкој сударили се влакови, те је један путник погинуо, једнем су одсечене ноге а више њих су рањени. — У виноградима у Локу, Вилову, Гардиновцима, Горњем и Доњем Ковиљу (у Шајкашкој), затим у Деспот-Ст. Ивану, Брестовцу и Буљкесу појавила се филоксера.

Трговина.

= **Нови Сад** 19. (31.) октобра. На горњим нашим домаћим житарским пијацама, престала је опадати цена шеници. У нас је од два дана цена шеници са 10 новч. попустила била, али пошто се довоз јако умалио, већином се плаћа досадањом ценом. Радња са осталим зрном је за овај мах и горе и овамо доле врло слаба. Цене су међутим без промене. Данас се плаћа код нас за шеницу прву 7 ф. 80—90 н., средњу 7 ф. 70—80 н., лакше зрно 7 ф. 60—70 н. Наполица 6 ф. 80 н. до 7 ф. Јечам 5 ф. 10—20 н. Зоб 6 ф. 20 н. Кукуруз окрњен 3 фор. 30 н., неокрњен 2 ф. 20 н. Све од 100 кгр.

Брашно. Наши су млинови у пуном послу. Брашна се разашиље лађом и жељезницом за доста. Цене су за сада ове:

Број	0	1	2	3	4	5	6
ф.	15.20	14.80	14.40	14.—	13.60	13.20	12.80
	7	8	8½	8¾	9		
	12.60	12.20	11.80	9.80	7.60		

Хлебно I. 9 ф. 60 н. II. 8 ф. 60 н. Грис А. 15 ф. 60 н. Б. 15 ф. 60 н. В. 14 ф. 40 н. Мекиње ситне 4 ф. 40 н. крупне 4 ф. Све од 100 кгр. за готов новац а постављено у кућу, на паробродску или жељезничку станицу. (Парни млин В. Фајта.)

Радња са остали производи на нашој пијаци је са свим слаба. Цене су свему све досадање ниске. Маст свињска на више 58 ф. 50 н. до 59 ф. 50 н. на мање 61—62 ф. Сланина сушена танка и средња 60—62 ф., тешка паљена 64—66 ф. Све од 100 кгр.

Пасуљ бели крупан 7 ф. 80 н. до 8 ф., ситна пасуљица 8 ф. 50—75 н., жути 7 ф. 50 н. Све од 100 кгр.

На свињској пијаци је угојених свиња задоста; продаја слаба. Плаћа се за тешке 40—42 н., средње 42—43 н., лаке меснате 42—44 н., од 1 кгр.

На пијаци месарској плаћа се за овце 7 ф. 50 до 9 ф. 50 н., од пара. Теоци 10 ф. — 20 ф., од комада.

На живинској пијаци што приспе живине све се прода; цена је умерена.

Вино. Ново бело вино се за горње куће у већој мери тражи. Цена је вину у нас и у оближњој фрушкој ова: Бело ново 10—12 н., шилер 10—14 н., старо бело 10—16 н., шилер 14—18 н., од 1 литре.

Време топло ведро. Вода у главним нашим домаћим рекама у малом опадању.

*

У **Араду** 18. (30.) октобра. Довоза са раном је мало на пијаци. Спекулација и млинови плаћају за шеницу 7 ф. 60 — 7 ф. 80 н. Кукуруз нов 3 ф, од 100 кгр. Спирит без промене. Време ведро хладно.

*

У **Будимпешти** 18. (30.) октобра. На житној берзи покрај мирног расположења, слабог и безвољног промета цена се рани одржала непромењена. Плаћана шеница готова потиска 80.5 и 80. 8 ф. 80 н., 80.7 8 ф. 82½ н., 79. 8 ф. 75 н., 78. 8 ф. 60 н. Горњо-бачка 75.4 8 ф. 40 н. Бачка 75. 8 ф. 35 н. Подунавска 77.5 8 ф. 30 н. Са горње Тисе 77.3 8 ф. 20 н. Панчевачка 75.5 8 ф. 17½ н. Све на три месеца.

Термини: Закључена шеница за јесен 8 ф. 8 до 10 н., за пролеће шеница 8 ф. 55—57 н. Кукуруз за мај-јуни 1890. г. 5 ф. 8—10 н. Зоб за пролеће 7 ф. 26—30 н., за јесен зоб 7 ф. 25—30 н. Репица за децембар 14 ф. 50 н. 15 ф.

*

У **Будимпешти** 17. (29.) октобра. Производи. Вуна. Прошлих је дана тражена вуна већином за војничку потребу. Цена се свакој врсти добро одржала. Плаћана фина јагњећа 125 ф., фина пре стриже 128 ф. — 130 ф., средња 90 ф. — 108 ф., лошија 70 ф. — 82 ф., пескуља 53 ф., планинска зимска 72 ф. — 73 ф., летња планинска 70 ф. до 72 ф., потиска зимска 59 ф. — 61 ф. Све од 100 кгр. Продано свега 3000 м. ц.

Коже овчије учињене тражене су задоста; продано је 18.000 ком. Плаћане немачке 2 ф. 20—60 н., бачке и банатске 2 ф. 10—30 н., од пара. Српске 96 ф. — 100 ф., од 100 ком. Хрватске и босанске 60 ф. — 64 ф., од 100 кгр.

Кравије коже суве 74 ф. — 76 ф., воловске 76 ф. до 78 ф., питлинци 90 ф. — 95 ф., кнајпови 112 ф. — 115 ф., телеће тешке 130 ф. — 145 ф. Све од 100 кгр.

Маст свињска се слабо тражи, плаћа се за готову 54 ф. 50 н., за новембар 54 ф. Сланина готова тешка 50 ф. 50 н., средња 50 ф., лака 49 ф. Све од 100 кгр.

Спирит се јако нуди; купаца је слабо; цена попустила. Прост непорезан 13 ф. до 13 ф. 50 нов.. рафиниран и порезан 50 ф. 25—50 н., за квасац спирит 51 ф. 75 н. до 52 ф.

*

У **Штајнбруху** 18. (30.) октобра. Радња са угојеним свињама без промене. На окупу је 100.577 ком. Плаћа се за угарске теш. мат. 40—41 н., младе теш. 42½—43½ н., средње 44—45 н. Сеоске тешке 40—41 н., средње 42—43 н., лаке 44—46 н. Српске транзито тешке 42—42½ нов., средње 42—42½ н., лаке 42½—43 н. Све од 1 кгр.

*

Течај златног и сребрног новца на пешт. берзи од 19. октобра.

4% угарска златна рента	—	—	—	101·50
5% „ папирна „	—	—	—	97·70
Дукати	—	—	—	5·67
Наполеондори (20 франака)	—	—	—	9·46
Немачке држ. марке	—	—	—	58·35

БРЗОЈАВИ „ЗАСТАВИ."

(Стигли 19. октобра у вече.)

Беч. Хохенварт је имао код краља аудијенцију. Калноки иде вечерас на неколико дана у Фридрихсруе да посети Бизмарка.

Ферара. Многе реке у Италији јако надошле и изашле из корита. Мантуа је на више места поплављена. Многи путеви преливени.

Благодарност

коју православна општина мохачка овим изриче свима онима приложницима, који су на први братски позив наш добровољне прилоге своје великодушно даровати благоволели на подигнуће порушеног крова, свода и торња цркве наше.

Имена дародаваца: Мохачка варошка општина 200 фор. Мохачка општа штедионица 100 фор. Мохачка штедионица 50 фор. Г. епископ Бранковић 10 фор. Кувеждин манастир 5 фор. Мохач Имбро Варга 10 ф. Епископ Николић 15 ф. Стеван Авђелић 50 ф. Из Ст. Паланке: Српска општина 10 ф. Марко Марцикић трговац 2 ф. Кузман Милојевић парох 1 ф. Сава Поповић трговац 1 фор. Младен Симић подбележник 1 ф. Лука Шијаков 1 ф. Срећко Кузманчев 1 ф. Младен Мијатов 50 н. Стеван Исаков 50 н. Мија Плавшић 50 н. Паво Ристић 40 н. Петар Вулетин 20 н. Срећко Ристић 20 н. Младен Шијаков 20 н. Никола Марцикић 20 н. Илија Исаков 20 н. Бечејска општина 10 ф. Јоцић и Павловић из Н. Сада 2 ф. Пештанска општина 50 фор. Јосиф Мати калвински свешт. из Мохача 25 фор. Кикиндска општина 20 ф. Земунска општина 10 ф. Панчевачка општина 10 ф. Спасоје Бертић из Мајша 1 ф. Васо Илочанин из Мајша 50 н. Бачфелдварска општина 2 ф. Од уредништва „Бранка" примили смо 8 ф. и то: ђа Душана Јовановић из Ст. Бечеја 5 ф. Милан Поповић млађи из Ст. Бечеја 3 ф. Свега 598 ф. 40 н.

Поред ове наше кратке али заиста усрдне захвалности од свег срца желимо, да им благи промисао божији — у крајњој потреби нашој милостиво учињену нам доброту богато награди.

Из седнице одборске 12. октобра 1889. држане.

Ђока Јанковић, перовођа. **Јован Стајевић**, председник.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

НА КЊИГУ

ЗАНАТ ЈЕ ЗЛАТАН.

од

П. ДЕСПОТОВИЋА.

(ОВО ЈЕ ДЕЛО НАГРАДИЛА МАТИЦА СРПСКА.)

Друго издање.

(Прво издање штампано је у 3000 примерака.)

На осмини изнеће 3 штампана табака.

Цена је: 30 новчића или 3 гроша динарских.

Рок претплате траје до св. арх. Михаила.

Имена претплатника штампаће се.

Списак претплатника и новац шаље се подписаном: скупљачи за труд добијају на 5 књ. 1.

Претплату примају све књижаре.

Ђаци, занатлијски помоћници (калфе) и шегрти добијају књигу у пола цене.

У Земуну, 16. октобра 1889.

Србин Милош Грабовачки.

ИЗАШАО ЈЕ ИЗ ШТАМПЕ

СРПСКИ ВЕЛИКО-КИКИНДСКИ

КАЛЕНДАР

ЗА ГОДИНУ 1890.

са уобичајеним календарским делом и уз то „Књига за народ" са овим садржајем: „Српском ратару", песма од Љубомира Лотића; Кућни благослов, слика из банатског народног живота, написао Љубомир Лотић; Видовданска петстогодишњица, од Саве Максића; „Два дедака обадва једнака". Из живота двају „поштењака" од Ивана Мартиновића; „Без чега нам нема живота и здравља" од Арсена Видака; „Летопис 1889. год."; „Ко је луда?" Превео нъ. Белешке зарад здравља; Шала и збиља. — Вашари, огласи.

Забавни календарски део износи 4 штампана табака велике осмине и опет је календару

цена само 25 новч.

Препродавцима дајемо 25% рабата.

Књижара Јована Радака
у Вел. Кикинди.

РЕД ПЛОВИДБЕ

путничких пароброда почевши од 20. окт. (1. новембра) 1889. до даље наредбе.

Из НОВОГ САДА у СЛАНКАМЕН-ТИТЕЛ: средом и недељом у 2 сата после подне.

Из НОВОГ САДА у ЗЕМУН-БЕОГРАД: средом и недељом у 2 сата после подне.

Из НОВОГ САДА у ОРШАВУ: средом и недељом у 2 сата после подне.

Из НОВОГ САДА у БУДИМПЕШТУ: средом и суботом у 11½ сати пре подне.

У Новом Саду 20. октобра 1889.

АГЕНЦИЈА.

РЕД ВОЖЊЕ
ЖЕЉЕЗНИЧКИХ ВЛАКОВА

ВАЖИ ОД 20. МАЈА (1. ЈУНА) 1889.

Из Будимпеште за Београд:

Километара	СТАНИЦЕ		Мукљенити влак (Orient-Expreß)	Брзи влак I. II. III.	Особни влак I. II. III.	Мешовити влак I. II. III.	Мешовити влак II. III.
—	Будимпешта	полази	2.35	2.40	8.00	9.40	—
175	Субатица	„	5.50	6.26	1.46	5.24	—
	Шандор	„		—	—	5.33	—
	Верушић	„		—	—	5.49	—
193	Чантавир	„		—	2.11	6.16	—
	Зобнатица	„		—	—	6.26	—
207	Топола	„		6.59	2.34	6.48	—
	К. Хеђеш	„		—	—	7.12	—
223	Х. Фекетехеђ	„		7.16	2.56	7.20	—
234	Врбас-Кула	„		7.30	3.16	7.46	—
248	Стари Кер	„		7.44	3.34	8.15	—
	К. Алпар	„		—	—	8.25	—
260	Кисач	„		—	3.51	8.38	—
276	Нови Сад	„	7.40	8.21	4.19	9.17	—
279	Петроварадин гр.	„		—	4.25	9.25	—
281	Петроварадин	„		8.29	4.32	9.33	—
286	Карловци	„		8.37	4.41	9.47	—
296	Чортановци	„		—	4.59	10.09	—
300	Бешка	„		—	5.07	10.20	—
310	Инђија	„		9.05	5.21	10.38	—
318	Стара Пазуа	„		9.15	5·38	11.00	—
326	Нова Пазуа	„		—	5,50	11.15	—
332	Батајница	„		—	6.00	11.28	—
347	Земун	„	8.59	9.45	6.20	11.55	—
359	Београд	„	9.09	10.05	6.45	12.30	—

(Мукљенити влак: сваког уторника и петка; Брзи влак: сваког уторника и петка)

Из Београда за Будимпешту:

Километара	СТАНИЦЕ		Мукљенити влак (Orient-Expreß)	Брзи влак I. II. III.	Особни влак I. II. III.	Мешовити влак I. II. III.	Мешовити влак II. III.
—	Београд	полази	3.02	5.30	8.25	3.25	—
12	Земун	„	3.12	6.11	9.00	4.01	—
27	Батајница	„		—	9.19	4.33	—
34	Нова Пазуа	„		—	9.30	4.48	—
41	Стара Пазуа	„		6.42	9.48	5.05	—
49	Инђија	„		6.52	10.01	5.31	—
60	Бешка	„		—	10.19	5.56	—
64	Чортановци	„		—	10.27	6.06	—
73	Карловци	„		7.20	10.46	6.30	—
78	Петроварадин	„		7.27	10.56	6.43	—
81	Петроварадин гр.	„		—	11.02	6.51	—
83	Нови Сад	„	4.43	7.43	11.16	7.19	—
100	Кисач	„		—	11.38	7.58	—
	К. Алпар	„		—	—	8.10	—
112	Стари Кер	„		8.13	11.55	8.22	—
125	Врбас-Кула	„		8.28	12.18	8.51	—
136	Х. Фекетехеђ	„		8.40	12.36	9 14	—
	К. Хеђеш	„		—	—	9.20	—
152	Топола	„		8.57	1.02	9.47	—
	Зобнатица	„		—	—	10.02	—
166	Чантавир	„		—	1.21	10.13	—
	Верушић	„		—	—	10.23	—
	Шандор	„		—	—	10.40	—
185	Субатица	стиже	6.30	9.32	1.45	10.50	—
	Субатица	полази	6.38	9.46	2.25	11.28	—
359	Будимпешта	стиже	10.05	1.25	7.30	6.40	—

(Мукљенити влак: сваке среде и суботе; Брзи влак: сваке среде и суботе)

НАПОМЕНА. Црним словима штампани сати и минути значе ноћно доба и то од 6 сати у вече до 5 сати 59 минута ујутру.

ОГЛАСИ.

ХИГЕА БАЛЗАМ

ЗА КОСУ.

Хигеа балзам је од медицинских ауторитета као невино и најбоље средство препоручен; за одржавање и повраћање природне боје коси.

Дејствује увек сигурно на седу косу и никад непромаши седој коси повратити њену првобитну природну боју.

За сигуран успех гарантујем, и овим се обвезујем свакоме сав утрошени новац натраг повратити ако се савршени успех не би постигао.

Добити се може 1 флаша 2 ф. 50 н., пробе флаша 1 ф. 50 новч. код **СТЕВЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА** апотекара **Арач (Вражево) Банат.** 4—10

У ЈЕДНОЈ ВЕЋОЈ ВАРОШИ У БАНАТУ предаје се из слободне руке једна на главној пијаци добро удешена шпецерајска трговина, по повољним условима. Упитати се ваља у администрацији овога листа. 3—3

ИМАЊЕ

БЛИЗУ ШАБЦА, (СРБИЈА)

до 50 хектара са кућом и свима потребним принадлежностима, удешено за сваковрсну економију, продаје се под повољним условима. Ко би желио купити нека се јави Администрацији „Заставе". 4-6

ДО САДА ЈОШ НЕНАДМАШЕНО.

В. МАГЕРА

права, очишћена

МАСТ ОД РИБЉЕ ЈЕТРЕ

(LEBERTHRAN)

ВИЉЕМА МАГЕРА У БЕЧУ.

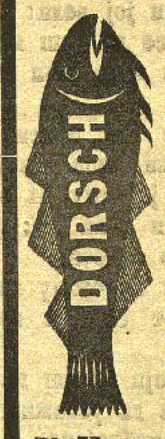

Испитано од првих медицинских ауторитета због лаке сварљивости и за децу препоручено и прописано, као најчистије, најбоље, најприродније и приповнато као средство, које најбрже дејствује против грудних и плућних болести, против скрофула, отона и краста, кожних и болести у жлездама, против слабости и т. д., може се — флаша по 1 фор. — на фабричном сложишту, Беч, III., Bez. Heumarkt 3., као и у највише апотека и спецерајских трговина, у аустро-угар. монархији праве ове масти добити.

У Новоме Саду: код гг. К. Б. Грозингера, Г. Плавшића, апотекара. Браће Вагнера и Љ. Стефановића, трговаца. 2—18

Власник и издавалац Милица Томић рођ. Милетић. Одговорни уредник Јаша Томић. Српска штампарија дра Светозара Милетића.